

Воєнні злочини Примушування до служби в збройних силах противника

Практика міжнародного гуманітарного права (МГП) показує, що в умовах збройного конфлікту певна сторона може використовувати громадян противної сторони конфлікту для участі у військових операціях проти своєї держави. З погляду звичаєвого МГП це порушення виокремилася із заборони застосування примусової праці в умовах війни.

Характеристика порушення МГП:

- учинене в умовах збройного конфлікту міжнародного характеру та пов'язане з ним;
- жертва має статус захищеної особи;
- виконавець усвідомлював, що жертва має захищений статус;
- виконавець застосував примус чи погрози до жертви;
- виконавець примусив жертву до участі у військових операціях проти її держави чи збройних сил або до будь-якої іншої служби в збройних силах держави-противника;
- для правової кваліфікації не має значення кількість жертв — одна чи більше осіб.

Відповідну заборону закріплено в статті 23 Конвенції про закони та звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року; статті 31 Конвенції про поводження з військовополоненими від 27 липня 1929 року; статтях 51–55, 130 Конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року; статтях 40, 51, 95, 147 Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року (в умовах збройного конфлікту міжнародного характеру).

Гарантії МГП прив'язують це порушення до осіб, які перебувають під контролем держави-сторони збройного конфлікту. Тому жертвами можуть бути:

- військовополонені;
- комбатанти, які вибули з активної участі в бойових діях і перебувають під контролем сторони противника;
- цивільні особи — громадяни держави-сторони збройного конфлікту, які перебувають під контролем сторони-противника.

Прикладами такого порушення МГП може бути використання військовополонених для участі у військових операціях, залучення до виконання робіт на користь військових дій, мобілізація цивільного населення з окупованих територій до збройних сил сторони противника тощо.

Норми МГП передбачають чіткі вимоги та гарантії, які надаються захищеним особам у разі їх використання для виконання примусових робіт. У межах подібних робіт військового спрямування необхідно враховувати, що:

- військовополонені не можуть залучатися до виконання робіт, які можуть завдати шкоду їхньому здоров'ю чи є небезпечними за своєю природою (зокрема, розмінування або подібна робота, пов'язана з військовими діями, вважається небезпечною);
- військовополонені не можуть залучатися до робіт, виконання яких сприйматиметься як приниження їхньої гідності;
- не допускається залучення цивільних осіб до виконання робіт, пов'язаних зі здійсненням військових операцій;
- не допускається залучення цивільних осіб до виконання робіт, які зобов'язують їх брати участь у військових операціях.

Важливим фактором, який необхідно аналізувати в контексті цього порушення, є примус і яким чином він проявляється щодо жертви злочину. По-перше, жертва перебуває під контролем сторони збройного конфлікту (у місці утримання або на окупованій території), що значно обмежує можливість вільного волевиявлення в таких умовах і здатність вільно виражати свою волю. По-друге, до жертви можуть застосовуватися сила, погрози або створюватися умови, які призводять до переслідування такої особи. Тобто сторона збройного конфлікту свідомо запроваджує певні обмеження, санкції, щоб примусити особу підкоритися, або ж вдається до активних дій (наприклад, затримання, викрадення чи переслідування), щоб реалізувати власну мету.

У межах дослідження цього порушення МГП важливо показувати, що військовополонений чи цивільна особа була змушена виступати в умовах збройного конфлікту проти власної держави. Тобто її дії певною мірою приносили користь військовим операціям сторони-противника. Інакше подібне залучення захищеної особи до виконання завдань у військовій сфері може тлумачитися як залучення до примусової праці.